

ANTALYA'DAKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ¹

A COMPARATIVE ANALYSIS OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN ANTALYA

Işıl Cerem CENKER ÖZEK*

* Yrd. Doç. Dr., Antalya Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
cerem.cenker@antalya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5689-1322>

ÖZ

Bu çalışma, Antalya'daki STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapıları ile birlikte mali, beşeri ve sosyal sermayelerini Türkiye verisi ile karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmanın Antalya verisi, Antalya'daki STK'lardan toplanan orijinal anket verisine dayanmaktadır. Çalışmanın örnekleme, sosyal sermaye çalışmalarının öne çıkardığı özel yarar/kamu yararı sınıflandırması gözetilerek seçilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre, Antalya'daki işveren kuruluşları özel yarar önceliği olan STK örnekleme olarak; kadın kuruluşları ise kamu yararı önceliği olan STK örnekleme olarak seçilmiştir. Çalışma, Antalya'daki STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapı ile beşeri sermaye bakımlarından Türkiye ortalamasına benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Mali ve sosyal sermaye boyutlarında ise Antalya'daki STK'ların Türkiye ortalamasından daha güçlü oldukları gözlenmiştir. Çalışma, ayrıca, işveren STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapıları ile mali ve beşeri sermaye bakımlarından daha güçlü olduklarını ortaya koyarken; kadın STK'ların sosyal sermaye bakımından daha güçlü olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, sosyal sermaye kavramının, STK'ların diğer kaynaklarının kısıtlı olduğu ülkelerde önemli bir kaynak olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede çalışma, sosyal sermayenin Türkiye'de sivil toplum gelişimi için faydalanılabilecek önemli bir kaynak olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Sivil toplum, mali sermaye, beşeri sermaye, sosyal sermaye, Türkiye

Jel kodları: Y1, Y80

ABSTRACT

Present study examines the physical and technological infrastructure, financial, human and social capital of the civil society organizations (CSOs) in Antalya in a comparative framework, with data from overall Turkey. The study utilizes original survey data collected from the CSOs in Antalya. The social capital literature's suggestion of the special interest/public interest classification for the CSO analysis has directed the study's sample selection. In line with this classification, the business CSOs in Antalya were chosen as the sample for the special-interest oriented CSOs, whereas, the women's CSOs were chosen as the sample for public-interest oriented CSOs. The study shows that the business CSOs perform better in terms of the physical and technological infrastructure, financial and human capital, whereas the women's CSOs perform better in terms of social capital. This finding underlines the significance of social capital, especially in countries where the CSOs' other types of resources are limited. In this vein, the study underscores social capital as a significant resource for civil society development in Turkey.

Keywords: Civil society, financial capital, human capital, social capital, Turkey

Jel Codes: Y1, Y80

¹ Bu çalışmada kullanılan veri, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) 1002 Hızlı Destek Programı ile desteklenen 113K480 numaralı proje tarafından üretilmiştir. Yazar, TÜBİTAK'ın proje desteğine teşekkür eder. Yazar, projenin başarılı şekilde yürütülmesinde etkin rol alan Sn. Melike Işık Durmaz'a ve projeye zamanını ayırıp katılan tüm STK'lar ve STK temsilcilerine şükranlarını sunar.

1. GİRİŞ

Demokrasi üzerine yapılan çalışmalar 1990'lardan günümüze artarak devam etmektedir. Sivil toplum kavramı bu çalışmalar içerisinde öne çıkan kavramlardan bir tanesidir. Bu konudaki literatür, demokratik devlet-sivil toplum ilişkisini, sivil topluma atfettiği üç temel fonksiyon ile açıklar: Bunlardan birincisi; vatandaşların çıkar, talep ve beklentilerinin kurumsal yollardan seçilmiş kişilere iletilmesidir. İkincisi; demokratik kurum ve aktörlerin hesap verebilirliğinin sağlanmasıdır. Üçüncüsü ise; farklı kesimlerden vatandaşların ortak bir amaç için bir araya gelmesi yoluyla kişilerarası güven, işbirliği ve hoşgörü gibi demokratik normların güçlendirilmesidir. (Putnam vd., 1993; Wnuk-Lipinski, 2007: 680-82). Bu literatürde daha az tartışılan konu ise, sivil toplumun kendisine atfedilen bu fonksiyonları yerine getirebilmek için sahip olması gereken asgari fiziksel ve teknolojik altyapı ile birlikte mali, beşeri ve sosyal sermayeye sahip olup olmadığıdır. Bu çalışma, literatürde daha az tartışılan bu konuya eğilmekte ve Antalya'daki sivil toplum kuruluşlarının (STK) kurumsal yapısını Türkiye verisi ile karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

2. LİTERATÜR

Demokrasi çalışmalarına paralel olarak Türkiye'de sivil toplum üzerine yapılan çalışmalar da son otuz yılda artış göstermiştir (Kalaycıoğlu, 2001: 56-62; Keyman ve İçduygu, 2003: 222-232; Kuzmanovic, 2012). Bu süre içerisinde Türkiye'de vatandaşların sivil topluma katılımı artış gösterirken, sivil toplumun faaliyet gösterdiği alanlar da çeşitlenmiştir. Bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye'de vatandaşların sivil topluma katılım oranı yaklaşık %10' dur (Çarkoğlu ve Cenker, 2011: 756-59). Bu oran, kurumsallaşmış demokrasilerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Mesela A.B.D.'de bu oran yaklaşık %70, Japonya'da %50 ve İspanya'da %35 civarındadır (Dünya

Değerler Araştırması, 2017)². Bununla birlikte, vatandaşların STK'lara katılım oranı kadar, STK'ların kendilerine atfedilen fonksiyonları gerçekleştirme kapasitesi de önem taşımaktadır.

Türkiye'de sivil toplum üzerine son otuz yıldır yapılan akademik çalışmalar genellikle devlet-sivil toplum ilişkisini irdelemekte; özellikle kadın, çevre ve kimlik konularında faaliyet gösteren STK'ların artan sayı ve faaliyetlerinin bu ilişkiyi ne şekilde dönüştürdüğü konularını tartışmaktadır (Adaman ve Arsel, 2005; Çoşar ve Onbaşı, 2008: 334-40; Kaliber ve Tocchi, 2010: 198-211). Sivil toplumun kurumsal özelliklerinin tartışıldığı çalışmalar ise genellikle bu konular üzerine uzmanlaşan STK'lar tarafından raporlanmaktadır (İçduygu vd., 2011; Lermioğlu-Yılmaz ve Varon, 2015). Akademik çalışmalar öncelikli olarak nitel veri analizlerine dayanmakta, vaka çalışmaları, ağırlıklı olarak, Türkiye'nin en büyük şehirlerinde yer alan ve kendi faaliyet alanlarında öne çıkan STK'ları ele almaktadır.³ Sivil toplum kapasitesinin tartışıldığı raporlar ise genellikle açıklayıcı nicel analizlere dayanmakta ve bu raporlar Türkiye geneli için bilgi vermektedir (İçduygu vd., 2011).

Demokratik rejimlerde sivil toplumun etkisinden bahsedebilmek için sivil toplumun farklı büyüklüklerdeki şehirlerde etkili olabilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sivil toplum kavramı farklı kurumsal özelliklere sahip birçok STK'yı, bunların farklı faaliyet alanlarını, birbirleriyle ve siyasi/bürokratik aktörlerle olan ilişkilerini

² Bu oranlar, yazar tarafından, Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 verisi kullanılarak hesap edilmiştir.

³ Türkiye üzerine yürütülen STK çalışmaları içerisinde vaka çalışmaları genellikle Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul'dan seçilmektedir (Özler ve Sarkissian, 2011: 363-384; İçduygu, 2011: 381-394). Faaliyetleri ile öne çıkan ve ülke çapında şubeleri bulunan STK'ların çoğunun merkezlerinin İstanbul'da olması, bunun bir sebebi olabilir. Sayıları daha az olmakla birlikte Türkiye'nin diğer büyük şehirleri Ankara ve İzmir'den seçilen vaka çalışmaları da mevcuttur (Ergun, 2010: 507-522).

de kapsar. Bu nedenle, genellikle İstanbul'da ve kendi faaliyet alanlarında öne çıkan STK'lar üzerine yapılan çalışmalar dışında, farklı şehirlerde ve büyüklü küçüklü farklı STK'lar üzerine yapılacak çalışmalar da literatüre katkı sağlayacaktır.

3. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölüm, çalışmanın metodolojisini ayrıntılı şekilde açıklamaktadır. Bu doğrultuda önce çalışmanın amacı ve kapsamı kısa ve öz şekilde belirtilmiştir. Daha sonraki alt başlıklarda çalışmada kullanılan veri, anketin uygulandığı örneklem ve anket çalışması ayrıntılı şekilde tartışılmıştır.

3.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, Türkiye'nin ekonomik gelişmişlik açısından dördüncü, toplam STK sayısı açısından altıncı büyük kenti olan Antalya'dan sivil toplum kesiti sunarak, Türkiye'deki STK çalışmalarına katkı yapmayı amaçlar (Gül ve Çevik, 2013; Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2017). Bu amaç doğrultusunda, Antalya'daki STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapıları ile birlikte mali, beşeri ve sosyal sermayeleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Antalya'daki STK'ların kurumsal özellikleri Türkiye verileri ile karşılaştırılmıştır.

3.2. Veri

Bu çalışmanın Antalya STK verisi, Kasım 2014- Şubat 2015 tarihleri arasında Antalya'da 31 STK ile yürütülen anket çalışmasına dayanmaktadır. Bu anket çalışması, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) 1002 Hızlı Destek Programı ile desteklenen ve Antalya'daki STK'ların iş birliği ağları ve kurumsal kapasiteleri üzerine yürütülen daha geniş kapsamlı projenin bir parçasıdır. Antalya STK verisinin Türkiye geneli ile karşılaştırılabilmesi için Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), Yaşama Dair Vakıf (YADA) ve AB Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek (TASCO) gibi,

Türkiye'de sivil toplum konusuna eğilen kurumların bilimsel raporları kullanılmıştır. Böylelikle bu çalışmada hem birincil kaynaklardan hem de ikincil kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Dernek ve vakıflar, sivil toplum alanında ilk akla gelen ve en çok çalışılan STK'lar olmakla birlikte, sendikalar, meslek örgütleri, kooperatifler, platformlar, insiyatifler ve kar amacı gütmeyen şirketler de STK evreni içerisinde yer alırlar. Bu çalışma, faaliyet gösterdiği sektörde aktif olan küçüklü büyüklü tüm STK'ların kurumsal özelliklerini inceleyebilmek amacı ile Antalya'daki tüm kadın STK'ları ve işveren STK'ları örneklem olarak seçmiştir.

Örneklem seçimi için sosyal sermaye kavramı üzerine yapılan çalışmaların öne çıkardığı özel yarar/kamu yararı sınıflandırması etkili olmuştur (Knack ve Keefer, 1997: 1271-74; Farole vd., 2007: 14-15). Sosyal sermaye literatüründe yapılan sınıflandırmaya göre modern üretim mekanizmaları ile ilişkilendirilen ve hiyerarşik olarak örgütlenen sendika kuruluşları, meslek kuruluşları ve/veya işveren kuruluşlarının hedefleri, öncelikli olarak üyelerinin tercih ve çıkarları ile şekillenmektedir. Olson'a göre (1982) bu tür kuruluşların farklı siyasi ve ekonomik aktörlerle ekonomik dağılımı etkileyebilecek iş birliklerine girme ihtimali daha yüksektir. Bu bağlamda bu tür kuruluşlar, özel yarar önceliği olan kuruluşlardır. Post-modernite ile ilişkilendirilen ve daha yatay bir örgüt yapısı gösteren çevre, gençlik, kadın, hak ve özgürlükler ile alakalı kuruluşların hedefleri ise üyelerinin bireysel çıkar ve tercihlerinden çok, kamu yararına yönelik ortaya koydukları tercihler ile şekillenmektedir. Bu bağlamda, bu tür kuruluşlar kamu yararı önceliği gözetilen kuruluşlardır (Knack, 2003: 341-45). Çalışmada, literatürde yapılan bu sınıflandırma doğrultusunda Antalya'daki işveren kuruluşları özel yarar önceliği olan STK örneği, kadın kuruluşları ise kamu

yararı önceliği olan STK örnekleme olarak seçilmiştir.

6360 sayılı Yasa ile Antalya'daki tüm ilçeler merkez ilçe olarak düzenlenmiş olsa da, örneklem, nüfus yoğunluğu, şehir merkezine yakınlık ve şehirleşme gibi kriterleri göz önünde bulundurarak, 6360 sayılı Yasa öncesi merkez ilçe olarak kabul edilen Aksu, Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa ilçelerinden seçilmiştir.⁴ Bu ilçelerde kayıtlı işveren ve kadın derneklerine Antalya Dernekler Müdürlüğü'nden ulaşılmıştır. Ayrıca, örneklem olarak seçilen sektörlerde Türkiye çapında etkili STK'ların Antalya yerel temsilcilikleri olup olmadığı da internet araştırması ile kontrol edilmiştir.

Bu çalışmalar sonucu belirlenen toplam 47 kuruluşun sadece 40 tanesine ulaşılabilmektedir. Bu kuruluşlardan 29 tanesi anket çalışmasına katılmayı kabul etmiştir. Anket çalışmasına katılmayı kabul etmeyen kadın STK'lardan bir tanesinin ayrıntılı web sitesi, bu STK'nın kurumsal verisini çalışmaya dahil etmek için kullanılmıştır. Ayrıca çalışmaya STK olmadığı halde, kuruluş amacı doğrultusunda tüm kadın STK'ların kurumsal bir çerçevede bir araya gelmesine olanak sunan Antalya Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi de dahil edilmiştir. Böylece çalışma, Antalya'da aktif toplam 31 kuruluş ile alakalı ayrıntılı STK verisine ulaşmıştır.

Çalışmada kullanılan örneklemin yenilikçi tarafı, her iki sivil toplum sektöründe faal tüm STK evreninin kullanılmasıdır. Böylece örnekleme farklı sektörlerde faaliyet gösteren ve farklı kurumsal özelliklere sahip büyüklü küçüklü tüm STK'ların temsil edilmesi sağlanmıştır. Örneklemin iki önemli sınırlılığı vardır. Birinci sınırlılık, çalışmanın Antalya ili ile sınırlı olması sebebi ile, bulguların Türkiye'deki tüm STK'lara genellenemeyecek olmasıdır. Ancak, Antalya vaka çalışmasının

kavramsal ve metodolojik açılarından mevcut literatür ile uyumu, ortaya konacak bulguların benzer vakalar için tartışılabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu anlamda çalışma, karşılaştırmalı siyaset metodolojisini kullanan bir çalışmadır (Landmann, 2003:23-48). Örneklemin ikinci sınırlılığı, verinin STK'lardan tek bir zaman diliminde toplanmış olması (Kasım 2014-Şubat 2015), yani kesitsel olmasıdır. Çalışmada sınırlılık olarak karşımıza çıkan bu konular, benzer çalışmaların hem Antalya'da hem Türkiye'nin farklı şehirlerinde tekrarlanması ile daha ayrıntılı şekilde değerlendirilebilir.

3.4. Anket çalışması

Anket soruları, STK'ların kurumsal özellikleri ve organizasyon yapıları ile alakalı kapsamlı çalışmalar yürüten uluslararası hükümet dışı örgütlerle beraber (CARE, 1993; CIVICUS, 2017), Türkiye'de bu konularda ayrıntılı çalışmalar yürüten STK'ların benzer çalışma ve ölçme kriterleri incelenerek hazırlanmıştır (TÜSEV, 2017; YADA, 2017). Anketlerde halihazırda uygulanmış, geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş sorular kullanılmıştır. Özellikle TÜSEV'in CIVICUS ile iş birliği yaparak Türkiye'de hem 2006 hem de 2009 yıllarında uyguladığı Sivil Toplum Endeksi Projesi (TÜSEV, 2017), Antalya'da STK'lara uygulanan anket çalışmasının, STK'ların kurumsal özellikleri ile alakalı sorularının hazırlanmasında belirleyici olmuştur. Aşağıdaki Tablo 1, çalışmada kullanılan değişkenleri göstermektedir.

⁴ Yerel Yönetimler Merkezi verisine göre bu ilçelerdeki toplam nüfus yaklaşık bir milyon iki yüz bindir ve bu nüfus, Antalya nüfusunun yaklaşık yüzde ellisine karşılık gelmektedir.

Tablo 1: STK'ların kurumsal özelliklerini inceleme boyutları ve kullanılan değişkenler

Fiziksel ve teknolojik altyapı	Mali sermaye	Beşeri sermaye	Sosyal sermaye
Ofis donanımları ölçeği (Kuder Richardson katsayısı: 0.85)	Mali kaynaklar	Tam zamanlı ücretli çalışan sayısı	Antalya'daki STK'ların sektörel bağ sayıları
Web sitesi güncelleme sıklığı	Ortalama yıllık gelir	Yarı zamanlı ücretli çalışan sayısı	Antalya'daki STK'ların tüm bağ sayıları
Sosyal medya güncelleme sıklığı		Gönüllü çalışan sayısı	Antalya'daki STK'ların siyasi/bürokratik bağ sayıları
Facebook takipçi sayısı		Ücretli çalışanların pozisyonu	STK'ların erişimi olan ulusal siyasi aktörler
Twitter takipçi sayısı		STK faaliyetlerinde yardımcı olacak gönüllülere erişim	STK'ların erişimi olan yerel siyasi aktörler

Tablo 1’de de görüldüğü üzere, çalışmada kullanılan değişkenler doğrudan gözlemlenebilen kurumsal özellikleri ölçmektedir. Başka bir deyişle, çalışma olgusal verilere dayanmaktadır. İncelenen fiziksel ve teknolojik altyapı, mali, beşeri ve sosyal sermaye boyutlarından sadece fiziksel ve teknolojik altyapı boyutunun ölçümü için ikili cevap seçeneklerine sahip, onbir maddeden oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Bu maddelerin tutarlılığı Kuder Richardson katsayısı hesaplanarak test edilmiştir. Bu katsayı 0.85 olarak bulunmuştur. Bu katsayı bize bu ölçümün iç tutarlılık güvenilirliğine sahip olduğunu göstermiştir⁵.

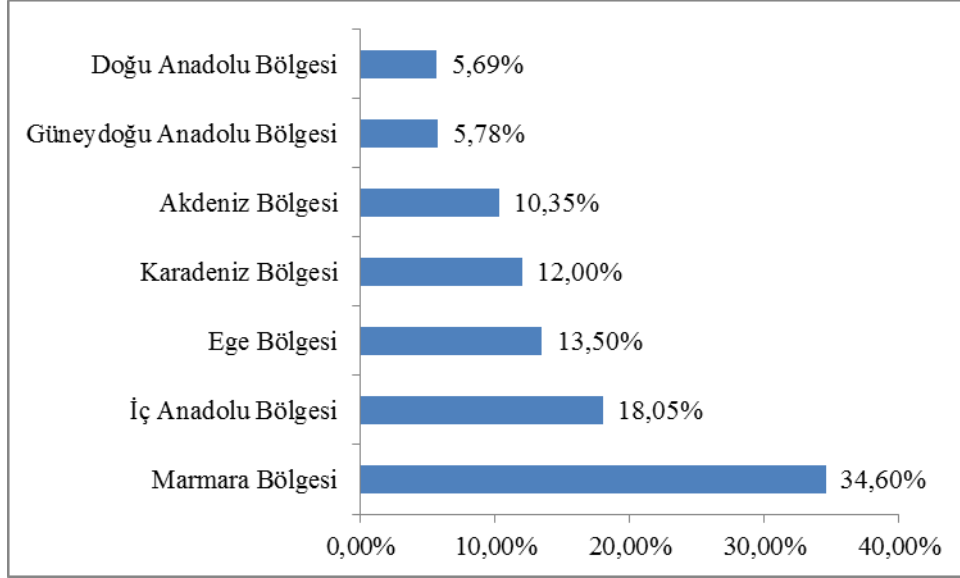
Çalışmada STK’ların sosyal sermayelerini ölçen ayrıntılı işbirliği ve siyasi/bürokratik bağ soruları, sosyal sermaye ve sosyal ağ analizi üzerine ayrıntılı bir literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur (Borgatti vd., 2013: 24-44; Prell, 2012: 59-93).

4. BULGULAR

Son otuz yılda Türkiye’de sivil toplum üzerine yapılan araştırmalar, kayıtlı dernek ve vakıfların sayılarındaki artışın altını çizmekte (Şimşek, 2004: 48); dernek ve vakıflar dışındaki inisiyatif, platform ve kar amacı gütmeyen şirket gibi farklı örgütlenme biçimlerinin sayılarındaki artışa dikkat çekmektedir (Varon vd., 2015: 6). Sivil topluma katılımda gözlenen bu nicel artışa rağmen, Türkiye’de vatandaşların sivil topluma katılım oranı yaklaşık olarak sadece %10’dur. Ayrıca, mevcut STK’lar arasında hem coğrafi dağılım hem de kurumsal kapasite açısından ciddi farklılıklar gözlenmektedir.

⁵ Anketlerde kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirlikleri, ölçeği oluşturan maddeler ikili cevap seçeneklerine sahip ise Kuder Richardson katsayısı hesaplanarak, ikiden fazla cevap seçeneğine sahip ise Cronbach alfa katsayısı hesaplanarak test edilir. Bu katsayılar 0.7’den büyük ise ölçeğin güvenilirlik derecesi yeterli, 0.8’den büyük ise güvenilirlik derecesi yüksektir (Acock, 2006: 290-294).

Şekil 1: Türkiye’de Derneklerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2017

Şekil 1.’de görüldüğü gibi, Türkiye’de derneklerin neredeyse %35’i Marmara Bölgesi’nde yer almaktadır. Marmara Bölgesi’nde faaliyet gösteren tüm derneklerin %60’ı ise İstanbul’da kayıtlıdır. Benzer şekilde, Türkiye’deki tüm derneklerin %18’i İç Anadolu bölgesinde yer alırken, bunların yarısından fazlası Ankara’da faaliyet göstermektedir.⁶ TÜSEV’in 2013-2014 Sivil Toplum İzleme Raporu’na göre Türkiye’de vakıf ve derneklerin yaklaşık % 35’i İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa’da bulunmaktadır (Varon vd., 2015:10).

Şekil 1’de görüldüğü gibi Antalya’nın da içerisinde bulunduğu Akdeniz Bölgesi, dernek sayısına göre geri kalmış bölgelerden bir tanesidir. Akdeniz Bölgesi’nde kayıtlı derneklerin %25’i Antalya’da faaliyet göstermektedir.⁷ Antalya, sınırları içinde faaliyet gösteren dernek sayısı bakımından İstanbul, Ankara ve İzmir’in oldukça gerisinde kalmakla birlikte Türkiye genelinde altıncı sıradadır (bk. Tablo 2).

⁶ Bu oranlar, yazar tarafından T.C. İç İşleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı web sitesinde mevcut istatistikler kullanılarak hesaplanmıştır, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/IIIereGoreIstatistik.aspx>

⁷ Ibid.

Tablo 2: Türkiye'de dernek sayısına göre ilk on il sıralaması

İstanbul	22.481
Ankara	10.449
İzmir	6199
Bursa	4738
Kocaeli	3247
Antalya	2858
Konya	2792
Adana	2291
Samsun	2042
Mersin	2033

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2017

4.1. Antalya'daki STK'ların Kurumsal Özellikleri

Bu bölümde Antalya'daki STK'lar fiziksel ve teknolojik altyapıları, mali, beşeri ve sosyal sermayeleri bakımından incelenmiştir. Analizin ilk karşılaştırma konusu STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapılarıdır. Örneklemdeki STK'ların

yaklaşık %81'inin sabit bir ofisi bulunmakla birlikte, bu ofislerin yalnızca %40'ı kendilerine aittir. Aşağıdaki Tablo 3. Antalya'daki STK'ların ofis donanımları, internet erişimleri ve sosyal medya kullanımları gibi fiziksel ve teknolojik altyapı özelliklerini, kadın STK'lar ve işveren STK'lar için karşılaştırmalı olarak göstermektedir.

Tablo 3: Ofis donanımlarının işveren ve kadın STK'lara göre dağılımı

Donanım	Var (%)	
	Kadın STK'lar	İşveren STK'lar
Masaüstü bilgisayar	66,67	75,00
Dizüstü bilgisayar	33,33	75,00
İnternet bağlantısı	66,67	87,50
Televizyon	40,00	50,00
Faks	46,67	81,25
Telefon/cep telefonu	66,67	87,50
Toplantı odası	66,67	87,50
Projektör	33,33	50,00
Fotokopi makinası	46,67	81,25
Web sitesi	73,33	87,50
Sosyal medya hesabı	60,00	81,25

Kaynak: Antalya STK Anketi, 2015

Tablo 3 genel olarak olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. Hem kadın STK'ların hem de işveren STK'ların %65'inden fazlası masaüstü bilgisayar, internet, telefon/cep telefonu, toplantı odası ve web sitesi gibi STK faaliyetlerinin organizasyonu, yürütülmesi ve duyurulması için gerekli fiziki altyapıya sahiptir. Genel olarak olumlu olan bu tabloda dikkat çeken konu, kadın STK'lar ve işveren STK'lar arasında

gözlenen farklılıklardır. Bu tabloya göre işveren STK'lar tüm ofis donanımlarında kadın STK'lardan daha donanımlı gözükmektedir. Kadın STK'ların yaklaşık %67'sinde masaüstü bilgisayar; %33'ünde dizüstü bilgisayar varken, bu oranlar işveren STK'larda %75'tir. Benzer şekilde, kadın STK'ların yaklaşık %67'si internet hesabına, %73'ü web sitesine ve sadece %60'ı sosyal medya hesabına sahip iken;

işveren STK'larda bu oranlar internet hesabı ve web sitesi için %88, sosyal medya hesabı için %81'dir. Kadın STK ve işveren STK'lar arasında faks, projektör ve fotokopi makinası maddeleri için gözlenen farklar daha da büyüktür. Kadın STK'ların sadece yaklaşık %47'sinde faks makinesi varken bu oran işveren STK'larda yaklaşık %81'dir. Kadın STK'ların yaklaşık %33'ünde projektör varken, işveren STK'larda oran %50'dir. Son olarak, kadın STK'ların yaklaşık %47'sinde fotokopi makinesi varken, işveren STK'ların %81'inde fotokopi makinesi bulunmaktadır.

Tablo 3'de farklı STK türleri arasında yapılan karşılaştırma oldukça önemlidir. Bu tablonun birinci önemi, STK'ların altyapı özelliklerini gösteren bu ortalamaların genel olarak olumlu bir tablo ortaya koymasındır. Tablo 3'ün ikinci önemi ise STK'ların telefon ve faks gibi klasik iletişim araçları yanında, web sitesi ve sosyal medya hesabı gibi, son yıllarda önemi artan elektronik iletişim araçlarını etkin şekilde kullandıklarını ortaya koymasındır. Tablo 3'e göre web sitesi, hem kadın STK'ların hem de işveren STK'ların en çok tercih ettikleri iletişim aracıdır. Web sitesine sahip STK sayısının telefon/cep telefonuna sahip STK'lardan yüksek olması, elektronik iletişim araçlarının, klasik iletişim araçlarının yerini hızla almakta olduğunun bir göstergesidir.

Web sitesine sahip STK'ların %50'si sitelerini ayda bir ya da iki defa güncellediklerini belirtmişlerdir. Web sitesini her gün güncelleyenlerin veya haftada bir ya da iki defa güncelleyenlerin oranları ise %20,8 olarak hesaplanmıştır. Bu oranlara işveren ve kadın STK'lar olarak bakıldığında, sitelerini her gün güncelleyen işveren STK'ların oranı %28,5,

kadın STK'ların oranı ise %10'dur. Hem işveren hem de kadın STK'ların büyük çoğunluğu sitelerini ayda bir veya iki defa güncellemektedirler.

Sosyal medya hesapları genel olarak web sitelerinden daha sık güncellenmektedir. Sosyal medya hesabı olan STK'ların %45,4'ü hesaplarını haftada bir ya da iki defa güncellediklerini belirtirken, %40,9'u her gün güncellediklerini belirtmiştir. İşveren ve kadın STK'lar arasındaki dağılıma baktığımızda, işveren STK'ların yaklaşık %53,8'inin hesaplarını her gün güncellerken, her gün güncelleme yapan kadın STK'ların oranının yaklaşık %22,2 olduğu gözlenmektedir. Kadın STK'ların çoğunluğu (%55,56) hesaplarını haftada bir-iki defa güncellemektedir.

Antalya'daki STK'ların en çok tercih ettikleri sosyal medya araçları sırası ile, Facebook ve Twitter'dır. Tüm STK'larda ortalama Facebook takipçi sayısı yaklaşık 632'dir. Bu rakam işveren STK'lar için yaklaşık 982, kadın STK'lar için ise yaklaşık 257'dir. Buna karşılık ortalama Twitter takipçi sayısı tüm STK'lar için yaklaşık 493'tür. İşveren STK'lar için bu rakam yaklaşık 773 iken, kadın STK'lar için yaklaşık 195'tir. Bu veriler bize, işveren STK'ların elektronik iletişim araçlarını daha etkin şekilde kullandıklarını göstermektedir.

Tablo 3'ün üçüncü önemi kadın ve işveren STK'lar arasında gözlenen sistematik farklılıklara dikkat çekmesidir. Tablo 3'de gösterilen her madde için kadın STK'ların yüzdelerinin, işveren STK'lardan daha düşük olduğu gözlenmiştir. Bu durum, farklı STK türleri arasında gözlenmesi muhtemel mali farklılıklara da işaret etmektedir. Aşağıdaki Tablo 4. Antalya'daki STK'ların mali kaynaklarını göstermektedir.

Tablo 4: Antalya STK'larının mali sermaye kaynakları

	Antalya iş veren STK	Antalya kadın STK
Üyelik aidatları	% 73,3	% 73,3
Yabancı kuruluşlar	-----	% 6,6
Bireysel bağışlar	% 13,3	% 6,6
Yerli şirket	-----	-----
Kamu	-----	-----
Hizmet bedeli/Satışlar	-----	-----
Diğer	% 13,3	% 13,3
Toplam	% 100	% 100

Kaynak: Antalya STK anketi, 2015

Tablo 4'ün dikkat çekici olgusu, Antalya'daki STK'ların mali kaynaklarını çeşitlendirememiş olmalarıdır. Bu tabloya göre Antalya'daki STK'ların ağırlıklı mali kaynağı üyelik aidatlarıdır. Aidatlar dışında bireysel bağışlar ve yabancı kuruluşlardan alınan fonlar, farklı mali kaynaklara işaret etse de, bu kaynakların STK'larca kullanım oranı, üyelik aidatlarına göre oldukça düşük kalmaktadır. STK'ların mali kaynaklarını çeşitlendirmeleri, faaliyetlerinin yaygınlığı, etkinliği ve sürdürülebilirliği ile yakından ilgilidir. Bu çerçevede Tablo 4, Antalya'daki STK'ların mali kırılgenliklerini ortaya koymaktadır.

STK'ların mali kaynaklarının çeşitliliği kadar, ortalama yıllık gelirleri de mali sermaye göstergelerinden bir tanesidir. STK'ların yıllık ortalama mali gelirleri sorusunu kadın STK'ların büyük çoğunluğu (%73,34) cevapsız bırakırken, işveren STK'ların büyük çoğunluğu (%81,25) bu soruyu cevaplamıştır. Bu soruya cevap veren 17 STK'nın ortalama yıllık geliri 86.523 TL'dir. Bu miktar işveren STK'lar için 104.575 TL iken kadın STK'lar için 27.857 TL'dir. İşveren STK'lar içerisinde değerlendirilmeyle beraber cinsiyet farklılığını da referans alan kadın-işveren STK'ların gelirleri işveren STK'lara dahil edilmediğinde, işveren STK'ların gelirleri ortalama 126.347 TL'ye çıkmaktadır. Kadın-işveren STK'ların ortalama gelirleri ise 32.000 TL'dir. Bu veriler bize, Antalya'daki STK'ların mali gelirleri konusunda toplumsal cinsiyet faktörünün de önemli farklar yarattığını göstermektedir.

Ortalama mali gelir konusunda kadın STK'lar ve işveren STK'lar arasında gözlenen farklara paralel olarak işveren STK'ların %50'si faaliyetlerinin mali olarak sürdürülebilir olduğunu belirtmişken, bu oran kadın STK'lar için %8,3 olarak bulunmuştur. Hem kadın hem de işveren STK'ların yüzde %41,6'sı bu soruya, 'Mali sürdürülebilirlik konusunda zorluk yaşasak da genel olarak sürdürülebilir mali yapımız var' şeklinde cevap vermiştir.

STK faaliyetlerinin etkin sürdürülebilmesi için en az fiziksel altyapı ve mali sermaye kadar önemli bir diğer analiz konusu da beşeri sermayedir. Çalışmanın beşeri sermayeyi ölçmek için kullandığı verilerden ilki STK'ların insan kaynakları verisidir. Aşağıdaki Tablo 5, Antalya'daki STK'ların insan kaynaklarını, kadın ve işveren STK'lara göre değerlendirmektedir. Bu tablo, ücret karşılığı çalışan profesyonellerin ve ücretsiz çalışan gönüllülerin işveren ve kadın STK'lara göre dağılımlarını göstermektedir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi kadın STK'lar ve işveren STK'lar arasında insan kaynakları bakımından ciddi farklar göze çarpmaktadır. Ücret karşılığı çalışan istihdam eden STK'lar içerisinde kadın STK'ların oranı sadece %23, 5'tir. Kadın STK'ların çoğunluğunun insan kaynağı, üyelerinin gönüllü çalışmalarına dayanmaktadır. İşveren STK'lar insan kaynakları bakımından daha olumlu bir tablo çizse de, ücret karşılığı çalışan istihdam eden işveren STK'larda çalışan

ortalamasının sadece iki olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Ücretli çalışanlar arasında en fazla çalışana sahip kurum bir işveren STK'dır ve beş çalışanı vardır. İşveren STK'ların %50'si tam zamanlı ücret karşılığı çalışan en az bir çalışana sahiptir. Kadın STK'ların ise %80'i ya yarı zamanlı çalışanlar ya da

gönüllüler vasıtasıyla faaliyetlerini yürütmektedirler. Ücret karşılığı çalışanların çoğu idari ve mali pozisyonlarda çalışmaktadır. Anketler, her iki tür STK için işe alımlarda temel kıstasın profesyonellik/uzmanlık olduğuna işaret etmektedir. Bu seçeneği referans/tanıdık seçeneği izlemiştir.

Tablo 5: STK çalışanlarının işveren ve kadın STK'lara göre dağılımı (%)

	Tam zamanlı/ ücretli çalışan	Yarı zamanlı/ ücretli çalışan	Gönüllü/ ücretsiz çalışan
İşveren STK	72,73	77,78	23,08
Kadın STK	23,27	22,22	76,92
Toplam	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Antalya STK anketi, 2015

STK'ların beşeri sermayesini ölçmek için STK faaliyetlerinde yardımcı olacak gönüllü bulmakta zorlanıp zorlanmadıkları da sorulmuştur. Bu soruyu cevaplayan 24 STK'nın %75'i genel olarak zorluk yaşamadıklarını belirtirken, %25'i ise zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Zorluk yaşadıklarını belirten STK'ların hepsi kadın STK'lardır. Bu veri kadın STK'ların günlük işleyişlerinde gönüllü personelden destek aldığı verisi ile çelişir gözükse de, kadın STK'lar, bir ihtimal, günlük kurumsal işleyişlerini kendi üyelerinin gönüllü katılımı ile devam ettiren, hedefleri doğrultusunda organize ettikleri faaliyetler için üyeler dışında kalan gönüllülere ulaşmakta sıkıntı çekmektedirler. Aslında bu durum anket safhasında yapılan görüşmelerde de STK temsilcileri tarafından ortaya konmuştur. Kadın STK'larda öne çıkan gönüllülük, üyeler dışındaki vatandaşların STK'nın kurumsal işlerine gönüllülük esasıyla katılımlarına işaret etmekten çok, üyelerin kendi imkânlarını kullanarak STK'nın idari ve mali işlerini üstlenmeleri ile alakalıdır.

Çalışmanın son karşılaştırma konusu ise sosyal sermayedir. STK'ların sosyal sermayesi, faaliyetleri için oluşturdukları bağlar ile alakalıdır. STK'lar arası iş birliklerinin, bunların kurumsal

faaliyetlerinin sayısını ve etkinliğini artırması beklenmektedir (Stolle, 2003: 22-28). Bu beklentiye olası kılan mekanizmalar şunlardır: Birinci mekanizma, STK'ların iş birlikleri için fiziki, mali ya da beşeri sermayelerinden de faydalanmalarıdır. Böylece STK'lar, bu farklı sermaye türlerindeki eksikliklerini birbirlerinin kaynaklarından faydalanarak giderebilirler. İkinci mekanizma ise STK'ların iş birlikleri sonucu, kendi sektörlerinde daha görünür olmaları ve bu görünürlük sayesinde faaliyetlerini daha geniş kitlelere ulaştırma olanağı bulmalarıdır. Ayrıca, daha görünür olan STK'lar ve faaliyetlerin, hem ulusal hem de yerel seviyedeki siyasi bağlantıları da olumlu etkilemesi beklenmektedir. STK'ların siyasal süreçlere etkin katılımı ise, demokrasi çalışmalarının STK'lara 'iyi yönetim' kavramı ile ilgili atfettiği fonksiyonlar açısından çok önemlidir.

Antalya STK'ları üzerine yürütülen anket çalışması, ayrıntılı STK'lar arası iş birliği verisi içermektedir. Bu veri için, STK'lara son bir yıl içerisinde Antalya'da, kendi sektörlerinde faaliyet gösteren STK'larla yaptıkları iş birlikleri ile birlikte, Antalya dışında, Türkiye çapında ya da uluslararası boyutta hem kendi sektörlerinde hem de farklı sektörlerde faaliyet gösteren STK'lar ile yaptıkları iş birlikleri sorulmuştur.

Tablo 6: İş veren ve kadın STK'lar iş birliği bağ sayıları/ bürokratik-siyasi bağ sayıları

	Antalya-sektörel STK bağları	Tüm STK bağları	Siyasi-bürokratik bağlar
İş veren STK'lar	4	9,6	12,8
Kadın STK'lar	7,4	13,06	6,3

Kaynak: Antalya STK anketi, 2015

Tablo 6'da görüldüğü gibi kadın STK'ların sosyal sermayesi işveren STK'lardan daha yüksektir. Kadın STK'ların iletişim ve iş birliği bağlarının geniş olması, Antalya STK sektöründe kadın STK'ları daha merkezi konuma getirmektedir. Bu STK'ların fiziki ve teknolojik altyapı, mali ve beşeri sermaye bakımından işveren STK'lardan daha az kaynak ile çalıştıklarını göz önünde bulundurulduğunda; sosyal sermayenin, maddi imkanlarla yakın ilişkili diğer sermaye çeşitleri için önemli, alternatif bir kaynak oluşturduğu öne sürülebilir. Kadın STK'lar ve işveren STK'lar sadece sosyal sermaye bakımından değil, siyasi/bürokratik bağlar bakımından da farklı tablolar ortaya koyarlar. Kadın STK'ların sosyal sermayesi daha yüksekken, siyasi/bürokratik bağları daha zayıftır. İş veren STK'lar için ise tam tersi bir tablo söz konusudur.

Antalya'daki STK'lara iş birliği ve siyasi/bürokratik bağları ile birlikte hem ulusal hem de yerel seviyede ulaşabildikleri siyasi aktörler sorulmuştur. İşveren STK'larının erişimi olan ulusal siyasi aktörler milletvekilleri (%22,8), siyasi partiler (%22,8), üst düzey bürokratlar (%20), bakanlar (%17) ve ulusal sivil toplum örgütü temsilcileri (%17) şeklinde sıralanırken, kadın STK'ların erişimi olan ulusal siyasi aktörler milletvekilleri (%29,4), ulusal sivil toplum örgütü yöneticileri (%23,5), üst düzey bürokratlar (%17,6), siyasi partiler (%17,6), ve bakanlar (%11,7) şeklinde sıralanmaktadır. İşveren STK'ların en fazla erişime sahip yerel siyasi aktörler üst düzey kamu görevlileri (%21,4), Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı (%20), Antalya'daki Büyükşehir dışında kalan belediye başkanları (%20), siyasi parti temsilcileri (%20) ve sivil toplum yöneticileri (%18,5) şeklinde sıralanmıştır. Kadın STK'ların

erişimi olan yerel siyasi aktörler ise Antalya'da Büyükşehir dışında kalan belediye başkanları (%23,8), sivil toplum örgütü yöneticileri (%23,8), üst düzey kamu görevlileri (%19,04), siyasi parti temsilcileri (%16,6), Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı (%14,28) olarak sıralanmıştır.

Bu veriler bize Antalya'daki STK'ların hem diğer STK'lar hem de siyasi/bürokratik aktörlerle belli bir seviyede bağlantılarının olduğunu ve birbirlerinden çok da bağımsız hareket etmediklerini ortaya koymaktadır. Kadın STK'lar STK bağlantıları ile öne çıkarken, işveren STK'lar siyasi/bürokratik aktörlerle olan bağları ile öne çıkmaktadırlar. Gözlenen bu fark, çalışmanın başında kadın STK'lar ve işveren STK'ları birbirinden ayırt eden kamu yararı/özel yarar sınıflandırmasıyla alakalı gözükmektedir. Kamu yararı önceliği ile hareket eden kadın STK'lar için kamu alanında görünür olmak, söylem ve faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için öncelikli gözükmektedir. Fiziki ve teknolojik altyapıları, mali ve beşeri sermayeleri bakımından zayıf olan bu STK'lar için sosyal sermaye, yani diğer STK'lar ile iletişim ve iş birliği, etkin bir varlık ortaya koymak için öncelikli bir sermaye çeşididir. Özel yarar ile hareket eden işveren STK'lar için ise öncelik, kamu alanında görünür ve merkezi olmaktan çok, üye işverenlerin tercih ve çıkarlarına uygun oluşturulan STK gündemini yürütebilmektir. Bu bağlamda, işveren STK'lar için siyasi/bürokratik bağlantıların öncelikli olması şaşırtıcı değildir. Ayrıca, bu tür STK'ların fiziki ve teknolojik altyapıları, mali ve beşeri sermayeleri bakımından daha zengin oldukları da unutulmamalıdır. İş veren STK'ların kendi kaynaklarının yeterli düzeyde olması, diğer STK'lar ile iletişim ve iş birliği

motivasyonunu, yani sosyal sermaye oluşturma motivasyonunu da düşürmesi ihtimali vurgulanabilir.

4.2. Antalya STK verilerini Türkiye STK verileri ile karşılaştırılması

Çalışmanın bu bölümünde, Antalya STK verileri Türkiye STK verileri ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Çalışmanın STK'ların temel kurumsal özellikleri üzerine yoğunlaşması ve anket sorularının literatürde daha önce uygulanmış anketlerden faydalanılarak hazırlanmış olması, bu karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır.

Antalya STK'ları üzerine yapılan çalışma bulguları ofis, ofis donanımları, internet erişimi ve sosyal medya kullanımı gibi fiziksel ve teknolojik altyapı özellikleri bakımından görece olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. TACSO'nun 2015 tarihli Sivil Toplum İhtiyaç Analiz Raporu da tüm Türkiye için benzer bir sonuç ortaya koymaktadır (Lermioğlu-Yılmaz ve Varon, 2015:55). Bu rapora göre Türkiye'deki STK'ların yaklaşık %85'i bir ofise ve bilgisayar erişimine, yaklaşık %83'ü internet erişimine, yaklaşık %75'i bir web sayfasına ve yaklaşık %67'si sabit telefon hattına sahiptir. Benzer şekilde, TÜSEV'in Türkiye'de sivil toplum üzerine gerçekleştirdiği ayrıntılı raporunda da Türkiye'de STK'ların telefon, faks, bilgisayar ve internet gibi teknolojik altyapıya düzenli erişimlerinin olduğu ortaya konulmuştur (İçduygu vd., 2011: 96-97). Ancak her iki rapor da bilgisayar sahibi derneklerin coğrafi bölgelere göre dağılımındaki eşitsizliklere dikkat çekmiştir. Buna göre Marmara Bölgesi'nde

kayıtlı derneklerin %43'ünün bilgisayar erişimi varken, bu oran Akdeniz Bölgesi'ndeki dernekler için %9, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki dernekler için ise %3'tür (İçduygu vd., 2011: 98). Çalışmanın Antalya STK'ları için bulduğu oran, TÜSEV'in Akdeniz Bölgesi için raporladığı orandan çok daha yüksektir. Antalya'nın hem Türkiye'nin hem de Akdeniz Bölgesi'nin ekonomik olarak en güçlü şehirlerinden bir tanesi olması, bunun sebebi olarak değerlendirilebilir.

Aşağıdaki Tablo 7, Antalya'daki STK'ları mali sermaye bakımından Türkiye geneli ile karşılaştırmaktadır. Bu tablo, üyelik aidatlarının, hem Antalya hem de Türkiye genelindeki STK'ların birincil mali kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu benzerlikle birlikte, Türkiye verisinde üyelik aidatlarının oranı, Antalya verisinden çok daha düşüktür. Ayrıca Türkiye verisine göre STK'ların mali kaynakları, Antalya'daki STK'lardan daha çeşitlidir. Tablo 7'ye göre üyelik aidatları dışında Türkiye'deki STK'ların mali kaynakları arasında sırasıyla bireysel bağışlar, yabancı kuruluşlar, yerli şirketler, kamu kaynakları ve hizmet/bedelli satışlar yer alır. Ancak, bahsi geçen son üç kaynağın yüzdelerinin oldukça düşük olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. TÜSEV raporunda, gelişmiş ülkelerde STK'ların mali kaynaklarının büyük kısmını kamu kaynakları ve hizmet/bedelli satışların oluşturduğu belirtilmektedir (İçduygu vd., 2011: 94). Bu iki farklı mali kaynak Türkiye verisinde oldukça düşüktür. Antalya'daki STK'lar ise bu kaynaklardan hiç faydalanmamıştır.

Tablo 7: Antalya STK mali kaynakların Türkiye verisi ile karşılaştırılması

	Türkiye	Antalya işveren STK	Antalya kadın STK
Üyelik aidatları	%33	%73,3	%73,3
Yabancı kuruluşlar	%19	----	%6,6
Bireysel bağışlar	%18	%13,3	%6,6
Yerli şirket	%8	----	----
Kamu	%6	----	----
Hizmet/Bedelli satışlar	%5	----	----
Diğer	%11	%13,3	%13,3
Toplam	%100	%100	%100

Kaynak: TÜSEV, 2011: 94; Antalya STK anketi, 2015

STK'ların mali kaynakları konusunda Türkiye'de bölgeler arası farklılıklara da değinilmelidir. Marmara Bölgesi'ndeki STK'ların mali gelirleri içerisinde yabancı kuruluşlar ve yerli şirketler yüksek yüzdelere sahiptirler. Ege Bölgesi'ndeki STK'lar içinse bölgedeki yerli şirketler mali kaynak yaratabilmektedir. Akdeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde STK'ların mali kaynaklarının %60'ından fazlası üye aidatları ve bireysel bağışlara dayanmaktadır. Akdeniz Bölgesi ayrıca, STK'ların mali gelir kaynakları içerisinde yurtdışı kuruluşlarından sağladığı mali kaynak yüzdesinin en düşük olduğu bölgedir (İçduygu vd., 2011: 96). Akdeniz Bölgesi'nin genel olarak ortaya koyduğu mali profil, Antalya'daki STK'lardan toplanan veri ile uyumludur. Antalya'daki STK'lardan farklı olarak, bölgenin genelinde STK'ların yerli şirketlerden, kamu kuruluşlarından ve hizmet/bedelli satışlardan, düşük yüzdelerde de olsa, gelir elde edebildikleri gözlenir.

Antalya'daki STK'ların mali kaynakları kısıtlı olmasına rağmen, bu STK'ların yıllık ortalama gelirleri Türkiye ortalamasına göre yüksektir. Türkiye'deki STK'ların %44,6'sının yıllık geliri ortalama 10.000 TL'nin altındadır (İçduygu vd., 2011: 95). Antalya'daki STK verisi ile karşılaştırıldığında, Antalya'daki işveren STK'ların ortalama mali gelirlerinin, Türkiye ortalamasının yaklaşık %85'lik diliminde olduğu gözlenmektedir. Bu oran, kadın STK'lar için yaklaşık %60'tır. Bu karşılaştırmaya göre, Antalya'daki hem kadın hem de işveren STK'ların mali geliri Türkiye ortalamasından yüksektir. Bu veri, Antalya'nın Türkiye'nin ekonomik açıdan en büyük beşinci şehri olduğu düşünüldüğünde şartırcı olmayabilir.

Çalışmanın bir diğer karşılaştırma konusu STK'ların beşeri sermayesi ile alakalıdır. Türkiye'de en az bir ücretli çalışanı bulunan STK oranı yaklaşık sadece %31'dir (YADA, 2017: 86). Bu oran, Antalya'daki STK'lar için %54, 8'dir. Bu yüksek oranın sebebi Antalya'da işveren STK'ların %81,2'sinde tam zamanlı ya da yarı-zamanlı çalışan istihdam edilmesidir.

Antalya'da kadın STK'ların ücret karşılığı istihdam oranı ise Türkiye ortalamasından daha düşüktür (%26,6).

Türkiye'de STK'larda ücret karşılığı çalışanların çoğunluğu idari ve mali işler için istihdam edilirken, uzman ve yönetici pozisyonlarında istihdamın oldukça az olduğu gözlenir (İçduygu vd., 2011: 93). Antalya'da ise STK çalışanlarının yaklaşık %65'i idari ve mali işlerde istihdam edilmektedir. Yönetici pozisyonlarında istihdam edilenlerin oranları yaklaşık %11 olarak saptanmıştır. Bu yöneticilerin hepsi işveren STK'lar tarafından istihdam edilmektedir. Bu oranlar, Türkiye ortalamalarına oldukça yakın olmakla birlikte (İçduygu vd., 2011: 93), Antalya'daki STK'lar kadın STK'lar ve işveren STK'lar olarak ayrıldığında, kadın STK'ların insan kaynaklarının Türkiye geneline göre zayıf olduğu gözlenmektedir. Antalya'daki STK'larda idari ve mali pozisyonlarda istihdam edilen tam zamanlı ya da yarı-zamanlı çalışanların sadece yaklaşık %12'si kadın STK'lar tarafından istihdam edilmektedir.

Çalışmanın Türkiye verisi ile son karşılaştırma konusu ise sosyal sermayedir. Türkiye geneli için yapılan STK çalışma ve raporlarında iletişim ve iş birlikleri değerlendirilse de STK'ların sosyal sermayelerini ayrıntılı analiz eden sorular bulunmamaktadır. TÜSEV'in 2011 raporuna göre, Türkiye'deki STK'ların yaklaşık %50'si, son üç ayda 1-5 STK ile iletişim ya da iş birliği kurmuştur. Rapor ayrıca, Türkiye genelinde gözlemlenen sektör ve bölgesel farklılıklara dikkat çekmekte, Türkiye'de genel olarak STK'ların birbirinden bağımsız şekilde faaliyet yürüttüklerinin altını çizmektedir (İçduygu vd., 2011: 90-91).

Antalya'daki STK'lar için toplanan sosyal sermaye verisine göre hem kadın STK'lar hem de işveren STK'lar birbirleriyle bağlantılı bir profil ortaya koyarlar. Bu STK'ların ayrıca, bölgesel ve ulusal STK'lar ile, yerel ve ulusal siyasi ve bürokratik aktörlerle de bağları bulunmaktadır. Fiziki ve teknolojik

altyapıları, mali ve beşeri sermayelerinden farklı olarak, sosyal sermaye bakımından kadın STK'lar işveren STK'lara göre daha güçlü bir yapı ortaya koyarlar. Bu çalışmanın sosyal sermaye verisinin Türkiye verisi ile daha ayrıntılı karşılaştırılabilmesi için sosyal sermaye üzerine Türkiye genelinde yapılacak ayrıntılı STK çalışmalarına ihtiyaç vardır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, Antalya'daki STK'ların fiziksel ve teknolojik altyapılarını, mali, beşeri ve sosyal sermayelerini Türkiye verisi ile karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu incelemenin amacı Türkiye üzerine yürütülen sivil toplum çalışmalarına Türkiye'nin üç büyük şehri olan İstanbul, Ankara ve İzmir dışında kalan bir şehirden bakmak ve Türkiye'deki STK'ların, demokrasi literatürünün sivil topluma attığı fonksiyonları yerine getirebilme kapasitesini bu vaka çalışması çerçevesinde değerlendirmektir.

Çalışma Antalya'daki STK'ların özellikle fiziksel ve teknolojik altyapı ile beşeri sermaye bakımlarından Türkiye ortalamasına benzer özellikler gösterdiklerini ortaya koymuştur. Mali sermaye bakımından, Antalya'daki STK'lar Türkiye ortalamasından daha olumlu bir tablo ortaya koymuştur. Ancak Antalya'daki STK'ların mali kaynaklarının ağırlıklı olarak aida ve bağışlara dayalı olması, mali sürdürülebilirlik konusunda soru işaretleri ortaya koyar. Sosyal sermaye bakımından Türkiye genelinde yapılan çalışmalar daha azdır. Kısıtlı veri ile yapılan karşılaştırmaya göre Antalya'daki STK'ların sosyal sermayesi Türkiye ortalamasının üzerinde gözükmektedir.

Çalışmanın önemli bulgularından birisi, STK'lar özel yarar/kamu yararı sınıflandırmasına göre ayrıldığında gözlenen farklılıklardır. Antalya'da işveren STK'lar fiziksel ve teknolojik altyapı, mali

ve beşeri sermaye bakımlarından kadın STK'lara göre daha olumlu bir tablo ortaya koyarken, kadın STK'ların sosyal sermayelerinin görece daha güçlü olduğu gözlenmiştir. Çalışmada, STK'ların farklı sınıflara bölünerek ele alınması ile elde edilen bu bulgular, akla Türkiye'de STK'ların kurumsal olarak güçlenmelerinin önünü açabilecek iki yeni soru getirmektedir: Mali ve beşeri sermayeleri görece yetersiz olan ve kamu yararı güden STK'ların bu eksiklikleri nasıl giderilebilir? Sosyal sermaye bu eksikliklerin giderilmesinde etkin rol oynayabilir mi?

Demokratik rejimlerde sivil toplumun siyasal süreçlere etkin katılımı çoğulcu bir sivil toplum yapısını gerekli kılar. Türkiye geneli için yapılan STK çalışmaları sivil toplumun özellikle mali ve beşeri sermaye boyutlarındaki sıkıntılarını ortaya koymaktadır. Antalya verisi ise bu sıkıntıların özel yarar güden, ekonomik faaliyetlerle ilintili STK'lar tarafından daha az hissedilirken, toplumsal ve kültürel yaşam ya da hak ve özgürlükler çerçevesinde faaliyet gösteren STK'larda daha derinden hissedildiğini ortaya koymuştur. Bu tür STK'lar mali ve beşeri sermaye boyutlarındaki eksikliklerini, bunlara göre daha güçlü olan sosyal sermayeleri ile giderebilirler. Bu bağlamda, Antalya'daki kadın STK'ların iletişim ve iş birliğine bu denli açık olmaları gerçeği, Türkiye genelinde çok çalışılmayan sosyal sermaye kavramının, STK'ların diğer kaynaklarının kısıtlı olduğu ülkelerde önemli bir kaynak olduğunun altını çizer. Aynı şekilde bu çalışma, kadın STK'lardan daha az sayıda olsa da işveren STK'ların da iletişim ve iş birliğine açık bir yapı ortaya koyduklarını gösterir. Bu veriler bize, sosyal sermayenin Türkiye'de sivil toplumun gelişimi için faydalanılabilecek önemli bir kaynak olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de sivil toplum ve sosyal sermaye konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

1. ACOCK, A.C. (2006) A Gentle Introduction to STATA, Second Edition. STATA Press Publication, Texas.
2. ADAMAN, F. ve ARSEL, M. (2005). Environmentalism in Turkey: between democracy and development. Ashgate, Aldershot.
3. BORGATTI, S.P., EVERETT, M. G., ve JOHNSON, J.C. (2013). Analyzing Social Networks. Los Angeles, Sage.
4. CARE (1993). "Assessing Management Capacity Among Non-Governmental Organizations" <https://www.msh.org/sites/msh.org/files/A-Guide-to-Assessing-Management-Capacity-Among-Non-Governmental-Organizations-NGOs.pdf> 23.06.2017
5. CIVICUS. (2017) "CIVICUS Civil Society Index" <http://www.civicus.org/index.php/what-we-do/knowledge-analysis/civil-society-index>. 29.06.2017.
6. COŞAR, S. ve GENÇOĞLU-ONBAŞI, F. (2008). Women's Movement in Turkey at a Crossroads: From Women's Right Advocacy to Feminism, South European Society and Politics 13 (3): 325-244. doi: 10.1080/13608740802346585
7. ÇARKOĞLU, A. ve CENKER, C. I. (2011) "On the Relationship between Democratic Institutionalization and Civil Society Involvement: New Evidence from Turkey." Democratization 18 (3) : 751-773. doi: 10.1080/13510347.2011.563112
8. DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI (2017). "İllere Göre Faal Dernek Sayıları," <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/llereGoreIstatistik.aspx>, 07.04.2017.
9. ERGUN, A. (2010) "Civil Society in Turkey and Local Dimensions of Europeanization," Journal of European Integration 32 (5) : 507-522. doi: 10.1080/07036337.2010.498634
10. FAROLE, T. RODRIGUEZ-POSE, A. ve STORPOER, M. (2007). Social Capital, Rules, and Institutions: A Cross-Country Investigation (Working Paper No. 12) Instituto Madrileño de Estudios Avanzados (IMDEA) Ciencias Sociales.
11. İÇDUYGU, A., MEYDANOĞLU, Z. ve SERT, D. Ş. (2011). "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası", Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, <http://www.tusev.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/online-yayinlar/step-raporu-turkiyede-sivil-toplum-bir-donum-noktasi>, 03.04.2017.
12. İÇDUYGU, A. (2011) "Interacting Actors: The EU and Civil Society in Turkey," South European Society and Politics 16 (3): 381-394.
13. KALAYCIOĞLU, E. (2001) "Turkish Democracy: Patronage versus Governance," Turkish Studies 2 (1) : 54-70.
14. KALİBER, A. ve TOCCI, N. (2010) "Civil Society and the Transformation of Turkey's Kurdish Question." Security Dialogue 41: 191-215. doi:10.1177/0967010610361890
15. KEYMAN, F. ve İÇDUYGU, A. (2003) "Globalization, Civil Society, and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses," Citizenship Studies 7 (2): 219-234. doi:10.1080/1362102032000065982
16. KNACK, S. ve KEEFER, P. (1997) "Does Social Capital Have an Economic Pay-off? A Cross-Country

- Investigation,” *The Quarterly Journal of Economics*, 112 (4) : 1251-1288.
17. KNACK, S. (2003) “Groups, Growth, and Trust: Cross-country Evidence for Olson and Putnam Hypotheses,” *Public Choice* 117 (3-4): 341-355.
18. KUZMANOVIC, D. (2012) *Refractions of Civil Society in Turkey*. Palgrave Macmillan, New York.
19. LANDMAN, T. (2003) *Issues and Methods in Comparative Politics*. Oxon: Routledge.
20. LERMİOĞLU-YILMAZ, S. ve VARON, L. (2015) “Sivil Toplum İhtiyaç Analizi Raporu,” *Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek-TACSO Türkiye Ofisi*, http://www.tacso.org/doc/Ihtiyac_Analizi_Raporu.pdf, 03.04.2017.
21. OLSON, M. (1982) *The Rise and Decline of Nations: Economic growth, Stagflation, and Social Rigidities*. Yale University Press, New Haven.
22. ÖZLER, İ. Ş. ve SARKISSIAN, A. (2011) “Stalemate and Stagnation in Turkish Democratization: The Role of Civil Society and Political Parties,” *Journal of Civil Society* 7 (4): 363-384. Doi: 10.1080/17448689.2011.626204
23. PRELL, C. (2012) *Social Network Analysis*. Los Angeles: Sage.
24. PUTNAM, R., NANETTI, R. ve LEONARDI, R. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
25. STOLLE, D. (2003). “The Sources of Social Capital,” s.19-43, (Ed.) HOGGHE, M. ve STOLLE, D., *Generating Social Capital*, Palgrave, MacMillan, New York.
26. ŞİMŞEK, S. (2004) “The Transformation of Civil Society in Turkey: From Quantity to Quality,” *Turkish Studies* 5 (3): 46-74.
27. T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2017) “Vakıf İstatistikleri” <http://www.vgm.gov.tr/>. 06.07.2017.
28. VARON, L., HALİLCİKOĞLU, Ö., DEREÇİ, S., ve ERSEN, T. B. (2015). “Sivil Toplum İzleme Raporu, 2013-2014- Yönetici Özeti”, *Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı*, <http://www.tusev.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/sivil-toplum-izleme-raporu-1/sivil-toplum-izleme-raporu-2013-2014>, 03.04.2017.
29. TÜRKİYE ÜÇÜNCÜ SEKTÖR VAKFI. (2017). “Sivil Toplum Endeksi Projesi” <http://www.step.org.tr/> 28.06.2017.
30. WNUK-LIPINSKI, E. (2009). “Civil Society and Democratization,” s.675-693, (Eds.) DALTON, R.J. ve KLINGEMANN, H., *Political Behavior*, Oxford University Press, Oxford.
31. WORLD VALUES SURVEY 1981-2014 LONGITUDINAL AGGREGATE v.20150418. (2017) World Values Survey Association. www.worldvaluessurvey.org. Aggregate File Producer: JD Systems, Madrid, Spain, 10.09.2016.
32. YAŞAMA DAİR VAKIF (2017). “Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları,” <http://en.yada.org.tr/pdf/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf>, 03.04.2017.
33. YEREL YÖNETİMLER MERKEZİ (2017). “Antalya İlçeleri Nüfus Listesi,” http://antalya.yerelnet.org.tr/il_ilce_nufus.php?iladi=ANTALYA, 05.04.2017.